

ผี มาร เทพและเทวดา: การอยู่ร่วมกันในโองการแข่งน้ำ

Ghosts, Devil, God and Deities : Cohabitation in "Ongkarn Chaengnam"

โดย: นวนน จันทรกลิ่น

สารสังเขป

นักวิชาการหลายกลุ่มเชื่อกันว่าโองการแข่งน้ำเป็นวรรณคดีไทยที่เก่าแก่ที่สุดของกรุงศรีอยุธยาเท่าที่ปรากฏเป็นวรรณคดีลายลักษณ์ เมื่อพิจารณาจากเนื้อหาโดยภาพรวมแล้วโองการแข่งน้ำได้รับการพิจารณาว่าเป็นวรรณคดีประเภทพิธีกรรมในพระราชพิธีศรีสังข์จปานกาลหรือพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สังข์จา การศึกษาเรื่องโองการแข่งน้ำแต่เดิมจึงมักจะพยายามทำความเข้าใจถึงที่มา ภาษาหรือการนำไปใช้ในพิธีกรรม แต่ในบทความนี้จะนำเสนอโองการแข่งน้ำในประเด็นการแสดงผลภาพการอยู่ร่วมกันของผี มาร เทพและเทวดาที่แม้จะมีความแตกต่างหลากหลายแต่ก็มีหน้าที่และทำหน้าที่ของตนอย่างไม่มีมายาคติแห่งการแบ่งแยก

คำสำคัญ: ผี มาร เทวดา การอยู่ร่วมกัน โองการแข่งน้ำ

Many scholars believe that "Ongkarn Chaengnam" is the oldest Thai literature of Ayutthaya as it appears in written literature. Considering the overall content, "Ongkarn Chaengnam" is considered to be a type of liturgical literature in the Si Satcha Pankan Royal Ritual or the Royal Ritual of the Holy Spirit. Most of the study about "Ongkarn Chaengnam" tried to understand its origin, language or how it be used in rituals. But this article will present "Ongkarn Chaengnam" on the issue of Cohabitation of Ghosts, Devil, God and Deities. Even they are different, but still being together without the myth of discrimination. It's because, they have to do their own duties and functions.

Keywords: ghost, devil, god. deities, Cohabitation, Ongkarn Chaengnam

วรรณคดี วรรณกรรมและสังคม: ความหมายและความสัมพันธ์

“วรรณคดีและวรรณกรรมเป็นคำไวพจน์” (ดวงมน จิตรจันทน์: 2555) ซึ่งหมายความว่า คำว่า วรรณคดี และคำว่า วรรณกรรม นั้น มีความหมายเหมือนกันหรือคล้ายกันมาก เพราะความหมายถึงงานศิลปะที่มีภาษาเป็นวัสดุ ทั้งที่เป็นภาษาพูดและภาษาเขียน แต่มักมีการยึดถือคำนิยามที่กล่าวกันว่า วรรณคดีคือหนังสือที่ได้รับการ ยกย่องว่าแต่งดีจาก วรรณคดีสโมสร จึงทำให้เกิดข้อสงสัยว่า หากเป็นเช่นนั้น ก่อนหน้าที่จะมีวรรณคดีสโมสร ซึ่งเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ไม่น่าจะมีสิ่งที่เรียกว่าวรรณคดี ทั้งที่ในความเป็นจริงนั้น มีงานเขียนที่ทรงคุณค่าและได้รับการยกย่องมาก่อนหน้านั้นมาเป็นเวลานาน เหตุผลสำคัญที่ทำให้งานเหล่านั้นได้รับการยกย่องก็คือ ความงดงามแห่งชั้นเชิงของภาษา และคุณค่าเชิงปัญญาที่แฝงไว้อย่างแนบเนียน ด้วยเหตุนี้ จึงนำมาซึ่งข้อสรุปว่า วรรณคดีหรือวรรณกรรมเป็นงานเขียนที่เกิดขึ้นจากการประมวลความคิดและความรู้สึกของมนุษย์ที่นำเสนอออกมาด้วยภาษา เป็นสิ่งที่สะท้อนประสบการณ์ชีวิตของนักเขียน วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2514, น.185) กล่าวว่า “ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม เป็นเรื่องที่ไม่อาจปฏิเสธได้ ทั้งนี้เพราะนักเขียนคนเดียวเปรียบเสมือนคนสามคน คือเป็นนักประพันธ์ เป็นหน่วยหนึ่งของคนรุ่นนั้น และเป็นพลเมืองของสังคม” นักเขียนจะได้รับอิทธิพลของสังคมในยุคสมัยและสะท้อนออกมาในงานของตน ตรีศิลป์ บุญขจร (2523, น.6) กล่าวว่า “วรรณกรรมเป็นคั่นช่องแห่งยุคสมัย เนื่องจากเป็นภาพถ่ายชีวิตยุคสมัย เป็นภาพถ่ายทอติชีวิตในแต่ละสังคม ดังนั้น การทำความเข้าใจสังคมจึงต้องทำความเข้าใจกับการศึกษาวรรณกรรมด้วยเสมอไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมในอดีตหรือปัจจุบัน

ศรีสังวาลย์ กือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ที่มาของโครงการแข่งน้ำ

พระราชพิธีศรีสังวาลย์ กือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรือ พระราชพิธีกือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นพระราชพิธีใหญ่และศักดิ์สิทธิ์ของแผ่นดินที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความจงรักภักดีในหมู่ข้าราชการ เจ้าเมือง เจ้าประเทศราช ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ ต่อพระมหากษัตริย์ ด้วยการต้อนน้ำที่ผ่านพิธีปลุกเสก ชลดา เรืองรักษัลลิต (2547, น. 11) อธิบายว่า “การต้อนน้ำสาบานตน ทำกันในหมู่ผู้ที่ได้รับวัฒนธรรมอินเดีย เช่นมีปรากฏในอาณาจักรขอมและอาณาจักรศรีวิชัยที่ไชยา” จิตร ภูมิศักดิ์ (2547, น. 4-6) กล่าวว่า “ในกฎมณเฑียรบาล ซึ่งตราขึ้น พ.ศ. 1902 มีเรียกพิธีนี้ว่า “กือน้ำพระพิพัฒน์” บ้าง “กือน้ำพระพิพัท” บ้าง...คำว่า พิพัท หรือ พระพิพัท ที่เขมรโบราณใช้ในความหมายว่า สาบาล หรือ คำสาบาล (ตัวสะกดเขียนตามต้นฉบับ) นี้แหละ คือที่มาของคำว่า “น้ำพระพิพัท ...พระราชกำหนดของรัชกาลที่ 1 สมัยกรุงเทพฯ ลง พ.ศ. 2328 ก็ยังคงเขียน “กือน้ำพระพิพัท สัตยา” ..แต่ (ใน) รัชกาลที่ 4 ก็เรียกแต่ว่า “น้ำพระพิพัฒน์” ห้วน ๆ” โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่าการบันทึกชื่อของพระราชพิธี มีการเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย แต่โดยหลักใหญ่ใจความของวัตถุประสงค์แห่งพระราชพิธี น่าจะมีความใกล้เคียงกัน

“การกือน้ำที่ปฏิบัติในประเทศไทยแบ่งตามโอกาสออกได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. การกือน้ำเมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงได้รับราชสมบัติหรือเสด็จขึ้นครองราชย์
2. การกือน้ำของข้าราชการประจำปี ที่ทำเป็นประจำปีละ 2 ครั้ง คือ ในเดือน 5 ขึ้น 3 ค่ำ และเดือน 11 แรม 13 ค่ำ
3. การกือน้ำของศัตรูที่เข้ามาขอพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

4. การถือน้ำทุกเดือนของทหารที่ถืออาวุธ

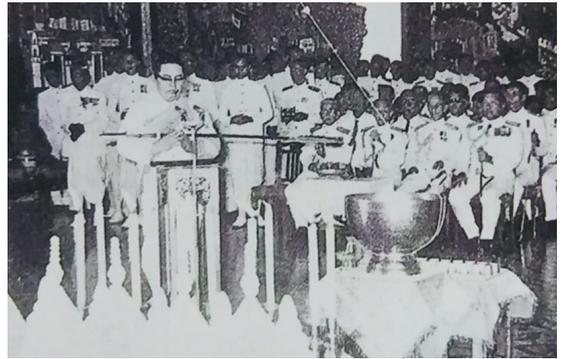
5. การถือน้ำเมื่อแรกเข้ารับตำแหน่งของผู้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการ” (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต 2547, อ้างตามวุฒิชัย โกศลกาญจน์ 2531)

พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในประเทศไทยนั้นจะเป็นการถือน้ำของข้าราชการที่กระทำประจำปี

จะมีการอ่าน โองการ ซึ่งหมายถึง คำศักดิ์สิทธิ์,

คำประกาศของพระมหากษัตริย์โดยพราหมณ์ ผู้ซึ่งมีหน้าที่ประกอบพิธีเสกน้ำศักดิ์สิทธิ์นั้น แล้วนำพระแสงศาสตราวุธของพระมหากษัตริย์ที่ผ่านการกินเลือด ซึ่งหมายความว่าได้เคยใจจริงในการทำศึกสงครามมาแล้ว แทะลงไปใต้น้ำในขณะอ่าน จิตร ภูมิศักดิ์ (2547) อธิบายว่า โองการ เป็นคำภาษาบาลีมาจากภาษาสันสกฤตว่า โอมการ คำว่า โอม นั้นย่อมาจากชื่อเทพเจ้าทั้งสามในศาสนาพราหมณ์ที่เรียกกันว่าตรีมูรติ นั่นคือ ศิวะ (อะ) วิษณุ (อุ) และพระหยม (มะ) เมื่อนำคำ 3 คำคือ อะ อุ มะ มาสนธิกันจะออกเสียงได้ว่า โอม คำนี้ถือเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ จะใช้เป็นคำเริ่มต้นของการกล่าวมนต์ต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคล ส่วนคำว่า แข่งน้ำ นั้น หมายถึงการกล่าวคำสาปแช่งในขณะประกอบพิธีเสกน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในการดื่มในพระราชพิธีนั่นเอง คำสาปแช่งนั้นเป็นคำพูดที่กล่าวว่าผู้ที่คิดคดทรยศต่อแผ่นดิน ต่อพระมหากษัตริย์จะให้มีเหตุร้ายเกิดขึ้น หรือต้องมีอันเป็นไปในทางร้ายในเวลาต่อไป

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่าพิธีถือน้ำ หมายถึง “พระราชพิธีอันเป็นการแสดงความซื่อสัตย์ที่ใช้น้ำที่ผ่านประกอบพิธีกรรมมาอุปการณีสักัญ” เป็นพิธียิ่งใหญ่ที่สืบทอดมาแต่โบราณที่ทำให้เกิดความเกรงกลัวยอมอยู่ในพระราชอำนาจและเป็นการแสดงถึงความจงรักภักดีอย่างหนักแน่นต่อพระเจ้าแผ่นดินของข้าราชการ

พระราชครูวามเทพมุนี เชิญ พระแสงศร อ่านโองการในพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา 25 มีนาคม พ.ศ. 2512 ที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_36832

โองการแข่งน้ำ: คืออะไร แข่งใคร แข่งทำไม

โองการแข่งน้ำ เชื่อกันว่าเป็นงานเขียนที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แม้ว่าในปัจจุบันยังคงมีการถกเถียงกันมากในประเด็นผู้แต่งและปีที่แต่ง แต่ด้วยภาษาและเนื้อหาทำให้สันนิษฐานกันว่า “อย่างต่ำที่สุดก็เกิดในปีเดียวกับที่พระเจ้าอู่ทอง (รามาริบัติที่ 1) ได้สถาปนาเมืองโยธยาเดิมกับเมืองทวารวดีโบราณขึ้นเป็นเมืองราชธานี และขนานนามราชธานีใหม่นั้นว่า “กรุงเทพมหานคร บวรทวารวดีศรีอยุธยาฯ “นั่นคือเมื่อพ.ศ. 1894” (จิตร ภูมิศักดิ์. 2547. น.9) ทั้งนี้เนื่องจากในโองการแข่งน้ำปรากฏพระนาม “ของกษัตริย์ถึง 2 แห่ง และเป็นพระนามที่ตรงกันดังที่ปรากฏในร้อย 2 บท ได้แก่พระนาม “สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหจักรพรรดิราชาธิราช” ซึ่งใกล้เคียงกับพระนามของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ที่ซีพ้อพราหมณ์ถวายในตอนต้นรัชกาลคือ “สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหปิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยามหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์” (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต 2547 อ้างตามพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระพระจักรพรรดิพงศ์ (จาต) 2506)

“

โดยรวมแล้ว สิ่งที่น่าจะเหมือนกันของทั้ง
ผี มาร เทพและเทวดา ก็คือ
ความลับ ไม่มีตัวตน
แต่อาจปรากฏให้เห็นได้หากปราศ
หรือมีเหตุอันทำให้ต้องมีการปรากฏ

”

“ด้วยเหตุที่กำลังสำคัญของอาณาจักรอยุธยา
นี้มาจากเมืองใหญ่ 3 เมือง คือ เมืองอโยธยา เมือง
ละโว้และสุพรรณบุรี และด้วยเหตุที่มีความจำเป็น
ที่จะต้องควบคุมเมืองต่าง ๆ ให้อยู่ในอำนาจ สมเด็จพระ
รามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบ
พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์ขึ้นเพื่อผูกมัดใจเจ้าเมือง
และขุนนางด้วยคำสัตย์สาบานว่าจะจงรักภักดีต่อ
พระองค์อันเป็นวิธีการสร้างความมั่นคงให้แก่อาณาจักร
ที่เพิ่งก่อตั้งขึ้นใหม่ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่
จะต้องแต่งวรรณคดีเรื่องลิลิตโองการแช่งน้ำขึ้น เพื่อ
ใช้เป็นตัวบทคือเป็นถ้อยคำสาปแช่งอันศักดิ์สิทธิ์ให้
พราหมณ์ผู้ประกอบพิธีอ่าน” (ชลดา เรื่องรักษลิลิต.
2547. น. 8)

หากเป็นเช่นนั้น ก็หมายความว่า โองการแช่งน้ำ
มิได้มุ่งหวังจะแต่งขึ้นเป็นวรรณคดี แต่ตั้งใจที่จะใช้
เป็นบทอ่านของพราหมณ์ในพระราชพิธี จึงเป็นไปได้
ว่า “ผู้แต่งน่าจะเป็นพราหมณ์ในราชสำนักอยุธยา
มากกว่าเป็นพราหมณ์ที่เดินทางมาจากอินเดียตาม
ที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ได้ทูลขอจาก
เจ้าเมืองพาราณสีในตอนต้นรัชกาล เพราะเรื่องลิลิต
โองการแช่งน้ำนี้แต่งเป็นภาษาไทย และพราหมณ์
ต้องอ่านโองการแช่งน้ำดังกล่าวเป็นภาษาไทย”
(ชลดา เรื่องรักษลิลิต. 2547. น. 8-9)

สมุดข่อยโองการแช่งน้ำฉบับต่าง ๆ ที่เหลือตกทอด
สืบมาถึงปัจจุบัน (เก็บรักษาไว้ในหอสมุดแห่งชาติ)
ที่มา: [https://www.matichon.co.th/columnists/
news_893074](https://www.matichon.co.th/columnists/news_893074)

เป็นอันสรุปได้ว่า แม้โองการแช่งน้ำจะมี
วัตถุประสงค์ในเบื้องต้นเป็นเพียงบทอ่านประกอบ
พระราชพิธี แต่งด้วยการประพันธ์เป็นร้อยกรอง
“มีความเป็นวรรณศิลป์” (ชลดา เรื่องรักษลิลิต. 2547.
น. 9) เข้าข่ายแห่งการเป็นวรรณคดี เนื้อหาหลักเป็น
การสาป “ผู้ใดเภทจงคด” ซึ่งหมายความว่า เป็น
การกล่าวแช่งให้เกิดสิ่งเลวร้ายแก่คนที่ “ตั้งใจ” ที่
จะ “ไม่เชื่อตรง” ต่อพระมหากษัตริย์นั่นเอง

โครงสร้างแห่งเนื้อหา

โครงการแข่งน้ำเป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยสลับกับโคลงสี่ จึงมีชื่อเรียกอีกชื่อว่า ลิลิตโครงการแข่งน้ำ ชาติดา เรื่องรักษลิลิต (2547. น. 28) อธิบายว่า “ลิลิตโครงการแข่งน้ำประกอบด้วยร้อยโบราณ 9 บท และโคลงสี่ด้นบาทกฤษร 29 บท มีรายละเอียดดังนี้คือ เป็นร้อยโบราณตอนต้นเรื่อง 3 บท ตามด้วยโคลงสี่ด้นบาทกฤษร 29 บท และเป็นร้อยโบราณตอนท้ายเรื่อง 6 บท”

หากแบ่งโครงการแข่งน้ำตามเนื้อหาแล้ว จะสามารถแบ่งได้เป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 1 บทไหว้ครู ร่ายตอนต้นเรื่องจำนวน 3 บท

ตอนที่ 2 กำเนิดโลกและพระราชา โคลงบทที่ 1-14

ตอนที่ 3 การแข่งผู้คิดคดทรยศ โคลงบทที่ 15-29 และ ร่ายบทที่ 4-6

ตอนที่ 4 การอำนวยการผู้ซื่อสัตย์ ร่ายบทที่ 7-8

ตอนที่ 5 การยกพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ร่ายบทที่ 9

เนื้อหาตอนที่ 1 เป็นการกล่าวบูชาเทพเจ้าทั้งสามของศาสนาพราหมณ์ เห็นได้จากการเริ่มต้นร่ายด้วยคำว่า โอม ซึ่งเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ ที่จะใช้ขึ้นต้นเมื่อจะมีการสวดหรือกล่าวมนต์ ร่ายต้นเรื่อง 3 บทนี้จะกล่าวถึงเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์แต่ละองค์ในประเด็นของลักษณะเฉพาะตน สถานที่ประทับ เครื่องประดับ พาหนะ และความสามารถ

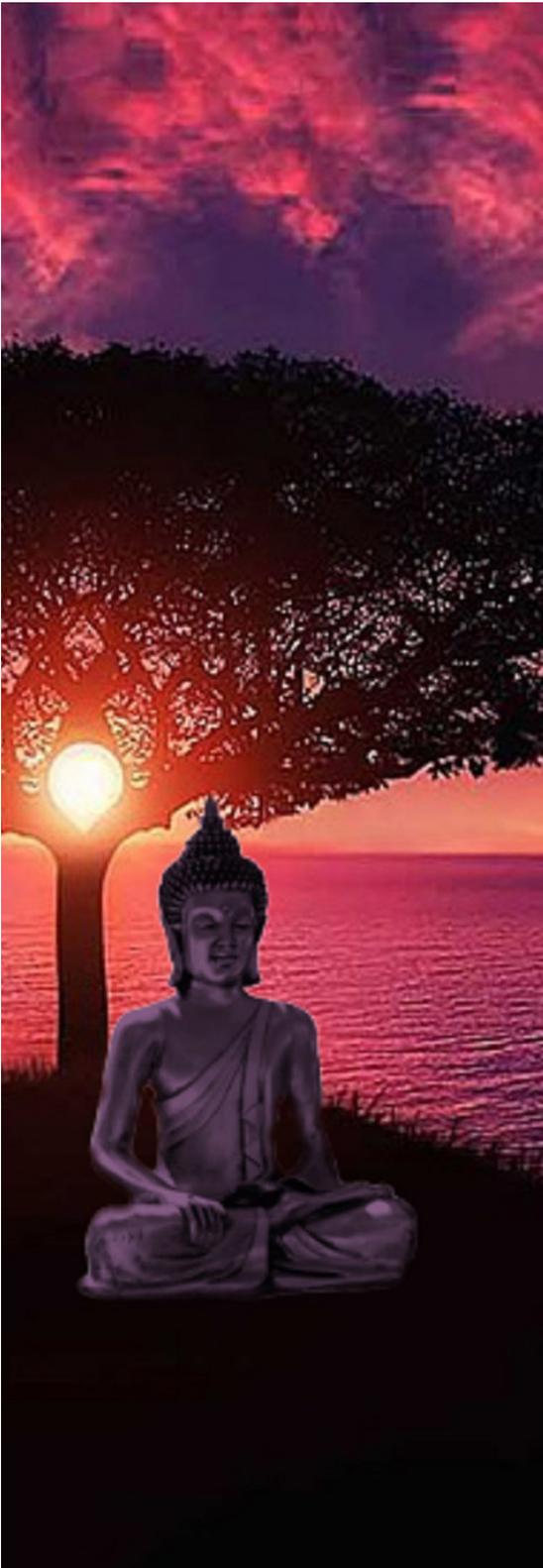
เนื้อหาตอนที่ 2 และตอนที่ 3 นั้นจะเป็นส่วนสำคัญ เห็นได้จากการกล่าวถึงเป็นส่วนใหญ่ เป็นโคลงถึง 29 บทและร่ายถึง 3 บท เนื้อหาตอนที่ 2 นั้นเป็นส่วนที่นำมาซึ่งเหตุที่ต้องมีการจงรักภักดีต่อพระราชารวมหรือมหากษัตริย์ มีการกล่าวทำความไปถึงตอนที่โลกถูกเผาไหม้ด้วยพระอาทิตย์เจ็ดดวง เมื่อมีน้ำฝนตกลงมาดับไฟที่ใหม่นั้น ก็เริ่มมีการสร้างเมืองขึ้นมาใหม่โดยพระพรหมทั้งบนสวรรค์และในโลกมนุษย์ ด้วยกลิ่นหอมของดินที่ถูกไฟไหม้ทำให้เทวดาเหาะลงไปยังโลกมนุษย์เพื่อลองลิ้มชิมดินอันหอมมันเมื่อได้กินดินนั้น ทำให้ไม่สามารถที่จะบินกลับไปยังสวรรค์ได้ ต้องอยู่กับโลกมนุษย์ และเมื่อเวลาผ่านไป

ก็มีการเลือกผู้ที่มียศสูงสุดขึ้นเป็นผู้นำหรือที่เรียกกันว่าพระราชา ดังที่กล่าวข้างต้นว่าเนื้อหาตอนที่ 2 นั้นเป็นส่วนที่นำมาตอนที่ 3 การแข่งผู้คิดคดทรยศต่อพระราชา ด้วยเหตุที่ว่าพระราชานั้นมิใช่เป็นมนุษย์ปฏิชนธรรมดา หากแต่การสืบเชื้อสายมาจากเทวดาหรือที่เรียกกันว่า สมมติเทพ นั่นเอง

เนื้อหาตอนที่ 3 จะมีจำนวนมากที่สุด อาจนับได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักของโครงการแข่งน้ำ เพราะจะเป็นคำสาปแช่งผู้ที่ไม่ซื่อสัตย์ให้มอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ซึ่งแต่ละกรณีนั้นจะมีความน่าหวาดกลัวเป็นอย่างมาก และประเด็นที่เพิ่มความสยดสยองคือบรรยากาศ ที่มาจากการอัญเชิญทั้งผี มาร เทพและเทวดาต่าง ๆ มาอยู่ร่วมกันในพิธีสาปแช่งนั่นเอง

เนื้อหาตอนที่ 4 เป็นตอนสั้น ๆ ที่กล่าวถึงการได้รับสิ่งดีงามเป็นศิริมงคลของผู้ที่ซื่อสัตย์ต่อพระมหากษัตริย์ โดยจะได้รับพระราชทานเป็นรางวัล

และสุดท้ายเนื้อหาตอนที่ 5 เป็นการกล่าวอวยพรให้พระมหากษัตริย์ทรงมีความสุขเพื่อจะนำมาซึ่งความสุขสมบูรณ์แก่แผ่นดิน

ผี มาร เทพและเทวดา : ในโองการแข่งน้ำ

ก่อนที่จะอธิบายเรื่องผี มาร เทพและเทวดานั้น น่าที่จะมีการทำความเข้าใจคร่าว ๆ เกี่ยวกับศาสนา พราหมณ์และศาสนาพุทธที่เป็นต้นเรื่องอันจะนำไปสู่คำอธิบายต่าง ๆ พอสังเขป ดังนี้

1. ศาสนาพราหมณ์ เกิดในอินเดียก่อนพุทธศาสนา นับถือคัมภีร์ที่เรียกว่า พระเวท ที่เชื่อกันว่าไม่ใช่เป็นสิ่งที่มนุษย์แต่งขึ้น แต่มีผู้รวบรวมลัทธิดั้งเดิมของชาวอินเดีย เนปาล เขียนขึ้นเป็นคัมภีร์ จึงเป็นศาสนาที่ไม่มีศาสดา และเป็นพหุเทวนิยม กล่าวคือเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ แต่มหาเทพหรือเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาพราหมณ์คือ พระศิวะ พระวิษณุ และพระพรหม ซึ่งรวมเรียกว่า ตริมูรติ ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างโลกและสัตว์ต่าง ๆ พระพรหมมีอำนาจที่จะให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ มนุษย์จึงต้องสวดสรรเสริญ อ้อนวอนและสังเวยด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อจะได้ประทานความสุขให้แก่มนุษย์ เมื่อมนุษย์ที่เชื่อและปฏิบัติตัวตามด้วยการสวดสรรเสริญ อ้อนวอนและสังเวยด้วยวิธีการทางศาสนา แล้วเมื่อตายไปจะได้ไปอยู่กับพระเจ้า พราหมณ์เป็นตัวแทนหรือสื่อในการติดต่อกันระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

ส่วนศาสนาพุทธเกิดขึ้นที่ชมพูทวีปซึ่งในปัจจุบันเป็นดินแดนของประเทศอินเดีย เนปาล เป็นศาสนาแบบ อเทวนิยม คือไม่เชื่อเรื่องพระเจ้าหรือผู้สร้างโลกและสรรพสิ่ง ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์มีชีวิตเป็นของตนเอง ด้วยผลแห่งการกระทำตามกฎแห่งกรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกและวัฏจักรการเวียนว่ายตายเกิด

2. ชฎานิน น้อยสินธุ์ อธิบายในบทความ ความ เทวดา ในวัฒนธรรมไทย สรุปได้ว่า ศาสนาพราหมณ์จะเชื่อว่าพระพรหมทรงสร้างทุกสิ่งทุกอย่างทั้งเทพและมาร

โดยที่เทวดาหรือเทพแต่ละองค์จะมีหน้าที่หรือลักษณะที่สำคัญแตกต่างกันไปด้วย เช่น พระพิรุณเป็นเทพเจ้าแห่งฝนผู้บันดาลความชุ่มชื้นสู่พื้นโลก พระแม่ธรณีเป็นเทพีแห่งพื้นแผ่นดิน เป็นต้น เทพต่าง ๆ เหล่านี้เป็นอมตะ คือไม่มีวันสิ้นชีวิตและมีอำนาจอันถาวรอีกด้วย ในขณะที่เทวดาในพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นเนื่องมาจากผลแห่งกุศลกรรม กล่าวคือ การจะถือกำเนิดเป็นเทวดาได้นั้น จะต้องกระทำความดีประการต่าง ๆ เช่น ทำบุญรักษาศีล ปฏิบัติสมาธิ ข้อสำคัญคือเทวดาในพุทธศาสนาย่อมอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมชฎานินอธิบายต่อไปอีกว่า “เทวดาในพุทธศาสนาอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ 1) สมมติเทพ คือ กษัตริย์พระเจ้าแผ่นดิน หรือพระราชา ซึ่งทรงมีอำนาจเปรียบประดุจเทวดา 2) อุบัติเทพ คือ เทวดาผู้อยู่อีกภพหนึ่งโดยนับตั้งแต่เทวดาในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกภูมิขึ้นไปจนตลอด 26 ชั้น 3) วิสุทธิเทพ คือ พระชีนาสพซึ่งแบ่งได้เป็น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์”

เมื่อเข้าใจความคิดเรื่องเทพ เทวดาเป็นเบื้องต้นแล้ว ผู้เขียนจะขอให้คำจำกัดความของคำว่า ฝีมาร เทพและเทวดา เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554 (2556) ให้ความหมายของคำทั้งสองคำไว้ ดังนี้

ฝีม หมายถึง “สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ฝีมู๋ย่าตายาย ฝีมือน ฝีม่า, เรียกคนที่ตายไปแล้ว” (น. 781)

มาร หมายถึง “เทวดาจำพวกหนึ่ง มีใจบาปหยาบช้าคอยกีดกันไม่ให้ทำบุญ, ยักษ์ ผู้ฆ่า ผู้ทำลาย ในพุทธศาสนา หมายถึงผู้กีดกันบุญกุศล” (น. 904)

เทพ หมายถึง “เทวดา” (น.580)

เทวดา หมายถึง “ชาวสวรรค์มีกายทิพย์ตาทิพย์ หูทิพย์ และกินอาหารทิพย์เป็นโอปปาดิกะ” (น. 582)

โดยรวมแล้ว สิ่งที่น่าจะเหมือนกันของทั้ง ฝีมาร เทพและเทวดา ก็คือ ความลึกลับ ไม่มีตัวตน แต่อาจปรากฏให้เห็นได้หากปรารถนาหรือมีเหตุอันทำให้ ต้องมีการปรากฏ ฝีมและมารดูจะเป็นสิ่งลึกลับที่เป็นไปในทางร้ายเสียเป็นส่วนใหญ่ เทพและเทวดานั้น ความหมายตามพจนานุกรมไม่แจ้งว่าดีหรือร้าย แต่เมื่อพิจารณาจากคำอธิบายของคำว่า มาร ที่ว่า “เทวดาพวกหนึ่ง มีใจบาปหยาบช้า” จึงพอจะอนุมานได้ว่า เทพและเทวดาโดยทั่วไปน่าจะมีนิสัยใจคอเป็นไปในทางบุญ กล่าวคือ เป็นไปเพื่อความดีงาม

ตามหลักฐาน คำว่า ฝีมและเทวดา (เทพยดา) น่าจะมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยเพราะมีปรากฏอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ 1 “มีพระขงูฝีม เทพยดาในเขอันนั้น เป็นใหญ่กว่าทุกฝีมในเมืองนี้ ขุนผู้ได้อือเมืองสุโขทัยนี้แล้ว ไหวดีพิลธิถูก เมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ฝีมไหวบดีพิลธิถูก ฝีมในเขอันนั้นบ่คุ้มเกรงเมืองนี้หาย” ผู้เขียนคิดว่าคำว่าฝีมและเทวดาในสมัยนั้นใช้แบบปะปนกัน และอาจให้คุณให้โทษตามการเคารพนับถือและการเช่นไหว้

ส่วน มารและเทพ วัฒนธรรมไทยในอดีตนั้น น่าจะไม่มีแยกโดยละเอียด โดยจะใช้คำว่า เทวดาเป็นหลักในความหมายว่าเป็นผู้ที่อยู่ต่างภพภูมิกับมนุษย์และมีอำนาจที่จะดลบันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ได้ คำว่า เทวดา เป็นคำยืมมาจากภาษาบาลี ดังนั้น ความคิดเกี่ยวกับ เทวดา จึงเกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นหลัก บทความฉบับนี้ จะแยกคำว่า เทพและเทวดา ออกจากกัน คำว่า เทวดา นั้นจะหมายถึงวิญญาณของมนุษย์ที่ประกอบกรรมดีจนเต็ม ส่งผลให้ไปเกิดใหม่ในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ตามผลแห่งความดีที่ปฏิบัติ เมื่อครั้งมีชีวิต โดยมากจะมีอำนาจและใช้อำนาจไปในทางดี ทั้งนี้เป็นความหมายที่ใช้หลักของพุทธศาสนาเป็นคำอธิบาย เทวดาจึงมีเกิดมีดับตามการพฤติกรรม ในขณะที่ เทพ จะเกี่ยวพันกับศาสนาพราหมณ์ ซึ่ง

เทพจะมีลักษณะและหน้าที่เฉพาะของตน เมื่อเป็นแล้วก็จะไปตลอดไป เป็นอมตะ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิด เทพจะมีอำนาจและใช้อำนาจนั้นไปตามหน้าที่แห่งตน หาก เทพ ใช้อำนาจไปในทางร้าย บทความฉบับนี้จะเรียก เทพ นั้นว่า มาร

เพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ผู้เขียนจะอธิบายถึง ผี มาร เทพและเทวดาที่ปรากฏในโครงการแข่งน้ำโดยละเอียด ทั้งนี้จะใช้หนังสืออ่านโครงการแข่งน้ำ ฉบับวิเคราะห์และถอดความ ของชลดา เรื่องรักษาสีขิดเป็นหลัก ดังนี้ (ร. หมายถึง ร่าย และค. หมายถึง โคลง ส่วนตัวเลขที่ปรากฏคือเลขลำดับที่ของโคลงหรือรายนั้น ๆ)

1. ผี มีที่ปรากฏ คือ ผีพราย (ค.24) ผีดง ผีหมื่น ถ้าลำหมีนผา หลายบ้านหลายท่า ผีห้า ผีเหว และผีหน้าเท่าแผง (ร. 4) ร่ายละเอียด ดังนี้

ผีพราย คือ ผีที่ตายในน้ำ กล่าวกันว่ามักเป็นผีผู้หญิง

ผีดง คือ ผีที่อยู่ตามป่าตามเขา

ผีหมื่นถ้าลำหมีนผา คือผีประจำถ้ำต่าง ๆ ตามภูเขาที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก

หลายบ้านหลายท่า หมายถึงผีที่อยู่ตามบ้านหลายบ้าน ผีที่มาจากทำนน้ำหลายท่า

ผีห้า คือผีที่ตายเพราะเป็นโรคห้า โรคระบาดร้ายแรงชนิดหนึ่ง

ผีเหว คือผีจากป่าช้า

ผีหน้าเท่าแผง คือผีที่มีหน้าใหญ่โตราวกับแผงซึ่งแผงหมายถึงเครื่องสานชนิดหนึ่ง เป็นแผ่นแบบเดียวกับเสื้อสำแพนแต่จะมีกรอบไม้โดยรอบ มักใช้สำหรับกันหรือป้องกัน

2. มาร ที่มีปรากฏ คือ พระกรรมบทิปู่เจ้า (ค.13) มาร (ค.17) ผีกลางหวา (ค.20) พ้าจรโลดลิ่วชวาน (ค.27) และสิบหน้าเจ้าอสูร (ค.29) ร่ายละเอียด ดังนี้

พระกรรมบทิปู่เจ้า ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ (2563) อธิบายว่า “พระกรรมบทิปู่เจ้า” ปรากฏอยู่ในบทแห่งผี คืออัญเชิญผี (ซึ่งหมายถึงอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหรือบรรพบุรุษ) โดยปรากฏเป็นชื่อแรก พระกรรมบทิปู่ หรือพระเทพกรรม จึงน่าจะเป็นผีผู้ใหญ่พื้นเมืองแต่ดั้งเดิมของสุวรรณภูมิ เพราะถูกเชิญมาเป็นประธานแต่ต้น”

มาร หมายถึงพญาวสวัตตีมาร คือพญาวสวัตตีมาราธิราช แห่งปรนิมมิตวสวัตตี สวรรค์ชั้นสูงสุดคือชั้นที่ 6 เป็นพญามารที่คอยขัดขวางพระพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่ไม่ให้เจ้าชายสิทธัตถะออกบวช ส่งธิดามา ร่ายรำยั่วยวน จนกระทั่งยกทัพด้วยตนเองมาขัดขวางการบำเพ็ญเพียรของเจ้าชายสิทธัตถะก่อนที่จะบรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้า ถือเป็นมารผู้ผจญพระพุทธเจ้า

ผีกลางหวา หมายถึงพระราหู เป็นอสูรและเทวดานพเคราะห์ประเภทบาปเคราะห์ให้ผลในทางลุ่มหลงมัวเมา ผีกไฟในทางด้านมืด พระราหูถูกจักรของพระวิษณุทำให้ขาดกลายเป็นสองท่อน

พ้าจรโลดลิ่วชวาน หมายถึงรามสูร กล่าวหาญมีฤทธิ์มาก มีชวานเป็นอาวุธประจำกาย รามสูรติดตามหานางเมขลา เมื่อพบจะขว้างชวานออกไปหมายจับนางให้ได้ ทำให้เกิดเสียงดังกึกก้องกัมปนาทเป็นที่มาของตำนานฟ้าแลบฟ้าร้องในเวลาต่อมา

สิบหน้าเจ้าอสูร หมายถึงทศกัณฐ์ เดิมเป็นยักษ์ชื่อ “นนทก” ได้พระให้มีนิ้วชี้เพชรจากพระอิศวรแต่นำมาทำร้ายจนเทวดาต้องตายไปอย่างมากมาย ทำให้พระนารายณ์ต้องมาปราบ นนทกกล่าวว่าที่ตนพ่ายแพ้เพราะมีเพียงสองมือแต่พระนารายณ์มีถึงสี่มือ พระนารายณ์จึงทำให้นนทกไปเกิดใหม่ มีสิบเศียรสิบพักตร์สี่สิบมือ สามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ ส่วนพระนารายณ์จะไปเกิดเป็นมนุษย์มีสองมือและจะตามไปฆ่านนทกให้ได้ ต่อมานนทกได้กลับมาชาติมาเกิดเป็นทศกัณฐ์

3. เทพ ที่มีปรากฏคือ พระนารายณ์ (ร.1) พระอิศวร (ร.2) พระพรหม (ร.3) ภูมิเทเวศ (ค.14) ขุนหงส์ทองสีเกล้า (ค.18) พ้าพัด (ค.19) สี่ปวงผีขาว (ค.19) พ้าצרแรงหกคลวง (ค.20) พ้ากระแฉ่น (ค.21) เจ้าผาดำ เจ้าสามเส้า เจ้าผาเผือก ปุ่สมิงพราย (ค.22) เจ้าผาหลวง เจ้าผาลาย (ค.23) ยมราช ลม ฝน (ค.27) ขุนกล้าแก้วขี้ขี้ (ค.28) พระราม พระลักษมณ์ (ค.29) ผีดง ผีหมื่นถ้ำ ล้ำหมื่นผา ตกนอกชอกฟ้าแมน แดนฟ้าตั้งฟ้าต่อ (ร.4) ร่ายละเอียด ดังนี้

พระนารายณ์ หรือพระวิษณุ เป็นหนึ่งในมหาเทพ คือสามเทพสูงสุดในศาสนาพราหมณ์ ทรงมีเทวานุภาพ ขจัดเหล่ามารและสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง ค่อมครองทุกสรรพชีวิต

พระอิศวร หรือพระศิวะ เป็นหนึ่งในมหาเทพ เช่นเดียวกัน ถือเป็นเทพเจ้าแห่งการทำลาย

พระพรหม เป็นหนึ่งในมหาเทพ ถือเป็นเทพผู้สร้าง ผู้ลิขิตความเป็นไปของทุกสรรพสิ่ง เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ผู้ทุกคน

ภูมิเทเวศ หมายถึงเทวดารักษาโลก ซึ่งก็คือพระภูมิ หรือ พระภูมิเจ้าที่ เป็นเทพารักษ์ประจำพื้นที่ และสถานที่ต่าง ๆ มีปกป้องรักษาปกป้องดูแลบ้านเรือนเคหสถาน อาคาร สถานที่ต่าง ๆ

ขุนหงส์ทองสีเกล้า หมายถึงพระพรหม เป็นมหาเทพผู้ยิ่งใหญ่หนึ่งในสาม 'ตรีมูรติ' ของศาสนาพราหมณ์ พระพรหมมีสี่พักตร์ และมีพาหนะเป็นหงส์หรือห่าน

พ้าพัด หมายถึงพระอินทร์ เทวดาองค์สำคัญของศาสนาพราหมณ์ โดยเป็นประมุขแห่งเทพทั้งหลาย มีอำนาจหน้าที่ปกครอง ดูแลทั้งในสรวงโลกมนุษย์

สี่ปวงผีขาว หมายถึงท้าวจตุโลกบาลเป็นเทวดาทำหน้าที่ป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่มนุษย์โลกทั้งหลายทั้ง 4 ทิศ จึงมี 4 องค์คือ ท้าวธตรฐ ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศตะวันออก. ท้าววิรุฬหก ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศใต้

พระนารายณ์บรรทมบนหลังพญาอนันตนาคราช ณ เกษียรสมุทร และให้กำเนิดพระพรหม ที่มา: <https://archive.org/details/mahabharat05ramauoft/page/n451/mode/1up>

ท้าววิรุฬหก ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศตะวันตก และท้าวกุเวร (ท้าวเวสสุวัณ) ผู้เป็นใหญ่ด้านทิศเหนือ

พ้าצרแรงหกคลวง หมายถึงเทพดาผู้เป็นใหญ่ในสรวงทั้ง 6 ชั้น

พ้ากระแฉ่น หมายถึงพระอัคนีหรือพระเพลิง เป็นเทพที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์กับโลกของพระผู้เป็นเจ้า

เจ้าผาดำ หมายถึงเทพดาประจำเขากาฬกุญยอดหนึ่งในจำนวนห้ายอดล้อมสระอนาดต เขากาฬกุญยนี้จะประกอบไปด้วยหินสีดำ

เจ้าสามเส้า หมายถึงเขตรีกูฏซึ่งเป็นภูเขาสามลูก ในไตรภูมิกล่าวว่าเป็นภูเขาที่รองรับเขาพระสุเมรุ ได้เขตรีกูฏเชื่อกันว่าเป็นมหานรกทั้งแปดขุม

เจ้าผาเผือก หมายถึงเขาโกลาสหรือไกรลาสอันเป็นที่สถิตของพระอิศวร คำว่าโกลาสเป็นคำวิเศษณ์ในภาษาสันสกฤต แปลว่า สีเงินยวง ดังนั้นเจ้าผาเผือกจึงน่าจะหมายถึงพระอิศวร

ปฐมิงพราย หมายถึงเทพยดาประจำเขาเขียว
เจ้าผาหลวง หมายถึงเทพยดาประจำเขาใหญ่ ซึ่งก็คือเขาพระสุเมรุ เขาพระสุเมรุ ตามคติในศาสนา พราหมณ์คือภูเขาที่เป็นศูนย์กลางของโลกหรือจักรวาล เป็นที่อยู่ของสิ่งมีชีวิตในภพและภูมิต่าง ๆ ของ สัตว์โลก บนยอดเขาพระสุเมรุ คือสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีนครแห่งเทพที่ชื่อนครไตรตรึงษ์อยู่ มีพระอินทร์ เทวราชเป็นผู้ปกครอง คำว่าเจ้าผาหลวงจึงหมายถึง พระอินทร์

เจ้าผาลาย หมายถึงเทพยดาประจำเขาจิตรภูฏ ซึ่งเป็นหนึ่งในภูเขาที่ล้อมรอบสระอโนดาตอยู่ใน ชมพูทวีป เป็นที่อยู่ของพระรามพระลักษมณ์ เมื่อถูก เนรเทศ

ยมราช หมายถึงพญายมราช คือ ทำวโลกบาล มีชาติกำเนิดเป็นเทวดาในชั้นจาตุมหาราชิกา ทำหน้าที่พิพากษาและปกครองดวงวิญญาณในนรกภูมิ

ลม หมายถึงเทพเจ้าแห่งลม คือพระพาย

ฝน หมายถึงเทพเจ้าแห่งฝน คือพระพิรุณ

ขุนกล้าแก้วขี้ยิง หมายถึงพระขันตกุมาร

พระราม หมายถึงตัวละครเอกในเรื่องรามเกียรติ์ เชื่อกันว่าเป็นพระนารายณ์อวตารมาเพื่อปราบอชรรณ

พระลักษมณ์ หมายถึงตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นน้องของพระราม เชื่อกันว่าอวตารมาจากพญา อนันตนาคราช แทนบรรทมของพระนารายณ์กับสังข์ ของพระนารายณ์

ผีตอง หมายถึงเทพยดาอารักษ์ประจำป่า

ผีหมื่นถ้ำ หมายถึงเทพยดาอารักษ์ประจำถ้ำ

ตกนอกชอกฟ้าแมน หมายถึงเทพยดานอก เขตสวรรค์

แดนฟ้าตั้งฟ้าต่อ หมายถึงเทพยดาในเขตสวรรค์ และในโลกมนุษย์ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกัน

4. เทวดา มีปรากฏคือ ไททศพลและประเตยก (ค.17) ฟ้าซรแรงหกคลวง (ค.20)

ไททศพล หมายถึงพระพุทธเจ้า

ประเตยก หมายถึงพระปัจเจกพุทธเจ้า

ฟ้าซรแรงหกคลวง หมายถึงเทวดาในสวรรค์ ทั้ง 6 ชั้น

นอกจากนั้นยังมี พระสงฆ์ ที่ไม่สามารถจัดเข้า กลุ่มใดได้ แต่หากปฏิบัติกรรมดีจนเต็ม ก็สามารถที่จะเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ตามบุญที่บำเพ็ญ ได้ และมีกลุ่มสัตว์ในวรรณคดี อีกคือ แผนพูนเขา เจือกปล้ำ ซึ่ง แผนพูนเขา หมายถึงพญานาคปกติจะมีรูปร่างเป็นงูใหญ่ แต่สามารถแปลงกายได้ เช่น เป็น มนุษย์ และ เจือกปล้ำ หมายถึงพญาครุฑ ซึ่งปรากฏ ในวรรณคดีสำคัญหลายเรื่อง เช่น มหาภารตะ เล่าว่า ครุฑเป็นพี่น้องกับนาคและทะเลาะกันจนเป็นศัตรู ซึ่งก็ได้รับเชิญมาในพิธีแต่งงานด้วยเช่นกัน

การอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่าง เพื่อการก้าวหน้า

ชนบในวรรณคดีไทยอย่างหนึ่งคือ การชุมนุม เทวดา ซึ่งหมายถึงการที่เทวดาที่สถิตอยู่ ณ สวรรค์ ชั้นต่างๆ นั้นจะได้รับอัญเชิญมารวมกันอยู่ ทั้งนี้เนื่อง ในโอกาสอันเป็นมงคล อาทิ ในบพไหว้ครุแห่งวรรณคดี หรือในพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าจะเป็นการเสริมมงคล และช่วยคุ้มครองภัย โดยมาก แล้วจะเป็นเทพและเทวดาเท่านั้นที่ได้รับเชิญให้มาร่วมชุมนุม

แต่ในโองการแข่งน้ำ ผี มาร เทพและเทวดา ซึ่ง มีความแตกต่างหลากหลายได้รับเชิญให้มาร่วมใน พิธีนี้ สามารถแยกได้ตามวัตถุประสงค์ของการได้ รับเชิญ ดังนี้

1. มาเพื่อเป็นเกียรติ มาเป็นแขก หรืออำนวยการ จะเห็นได้จากการใช้คำว่า “โอม” นำหน้าชื่อ หรือแจ้งว่าเป็นการ “มาเป็นแขก” ประกอบไปด้วย พระนารายณ์ พระอิศวร พระพรหม พระกรรมบตีปู่เจ้า และพระกมุติ เจ้าที่ ดังรายละเอียด

พระนารายณ์: โอมลิตธิสรวงศรีเกล้าแล้ว แฝ้มมฤตยู เอาจูเป็นแท่น แก่วนกลืนฟ้ากลืนดิน บินเอาครุฑมาขี่ สีมือถือสังข์จักรครุฑาธรณี ภีรอุวตาร อสุรแดงลาถุทัก ทักคณิจรนายฯ

พระอิศวร: โอมบรมเมศวราย ผายผาหลวงอะคร้าว ทำวเสด็จเห็นอ้ววเผือก เอกเงือกเกี่ยวข้าง อ่างทัดจันทร์ เป็นปิ่น ทรงอินทรชฎา สามตามพระแพรง แกวงเพชร กล้า ฆ่าพิษนัจญไรฯ

พระพรหม: โอมชัยชัยไซโสฬสพรหมญาณ บาน เคียรเกล้า เจ้าคลีบัวทอง ผยองเหนือขุนห่าน ท่านรั้ง ก่อดินก่อฟ้า หน้าจตุรทิศ ไทมิตระดา มหากฤตราไตร อมไต่ยโลเกศ จงตรีศักดิ์ท่าน พิญาณปรมาธิเบศ ไทเรศสุริยพิทโพ เสวยพรหมานทีไชน้อย ประถม บุญภารดิเรก นูรภพบุรีกร้อย ก่อมาฯ

พระกรรมบตีปู่เจ้า: “ชื่อพระกำปู่เจ้า ท่านรั้ง ผยองมาแขก”

พระกมุติเจ้าที่: “โอมโอมกมุติเทเวศ สืบคำฟ้า เทียงเฮยยำเฮย”

2. มาเพื่อช่วยในการสอดส่องตรวจตรา จะใช้คำ กริยาว่า “ช่วยดู” มีดังนี้ พญาวสวัตสีมาร พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสงฆ์ พระพรหม พระอินทร์ ทำวจุตโลกบาล เทพดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ทั้ง หกชั้น พระราหู เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งเขากาฬิกูญ และเขาดรีกูญ เทพดาผู้เป็นใหญ่แห่งเขาไกลาส ปู่เจ้าสมิงพราย เทพดาผู้เป็นใหญ่แห่งเขาพระสุเมรุ และเขาจิตร์กูญ พญาอมราช พระพายและพระพิรุณ รามสูร พระขันทกุมาร ทศกัณฐ์ พระราม พระลักษณณ์ พญานาค พญาครุฑ ดังรายละเอียด

พญาวสวัตสีมารและพระพุทธเจ้า: “มาร เพียดให้ทศพลช่วยดู” คำว่า เพียด หมายถึง โกรธซึ่ง ดื้อดิ่ง มารเพียด หมายถึง พญาวสวัตสีมารซึ่งเป็น ผู้ที่ขัดขวาง ดื้อดิ่งต่อพระพุทธเจ้า ให้ทศพล หมายถึง ผู้ยิ่งใหญ่ผู้บำเพ็ญบารมีสิบประการ ซึ่งหมายถึง พระพุทธเจ้า

พระอิศวร

พระปัจเจกพุทธเจ้า: “ธรรมมารคปรตแยก ช่วยดู” พระปัจเจกพุทธเจ้า คือผู้ที่ตรัสรู้เอง แต่ไม่สอน บุคคลอื่นให้รู้ตาม

พระสงฆ์: “อนเถถองพระสงฆ์ช่วยดู”

พระพรหม: “ขุนหงส์ทองเกล้าที่ช่วยดู ชรอำฟ้า ไต้แผ่นหงาย” ให้ตรวจตราดู “ไต้ฟ้าแผ่นหงาย” ซึ่ง หมายถึง โลกมนุษย์

พระอินทร์: “ฟ้าพิดพรีใจยังช่วยดู ใจตายตน บิใกล้” ให้สอดส่องตรวจตราดูว่า “ใจยังใจ ตายตน บิใกล้” ยังมีชีวิตอยู่ หรือตาย หรืออยู่ห่างไกลออกไป

ทำวจุตโลกบาล: “สี่ปวงผีหาวแห่งช่วยดู ฟันใต้ ชื่ออามกมุติ” ให้ตรวจตราดูในชั้นกามภูมิทั้งหมด

เทพยดาผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ทั้งหกชั้น:

“ฟ้าซร่งหกคลองช่วยดู”

พระราหู: “ฝึกกลางหาวหาวอ่อนช่วยดู”

พระอัคนี: “ฟ้ากระแฉ่นเรือนผยองช่วยดู”

เทพยดาผู้เป็นใหญ่แห่งเขากาฬภูมิและเขา

ตรีภูมิ: “เจ้าผาดำสามเส้าช่วยดู”

เทพยดาผู้เป็นใหญ่แห่งเขาโกลาส: “เจ้าผาดำ

ผาเผือกช่วยดู” ซึ่งหมายถึงพระอิศวร

ปู่เจ้าสมิงพราย: “หันเหี้ยวปู่สมิงพราย”

เทพยดาผู้เป็นใหญ่แห่งเขาพระสุเมรุและ

เขาจิตตภูมิ: “เจ้าผาหลวงผากลายช่วยดู” ผาหลวง

คือภูเขาใหญ่หมายถึงพระสุเมรุ เทพยดาผู้เป็นใหญ่

แห่งเขาพระสุเมรุหมายถึงพระอิศวร ส่วนผาลาย

หมายถึงเทพยดาแห่งเขาจิตตภูมิ

พญายมราช: “ยมราชเกี่ยวตาดาวช่วยดู”

พระพายและพระพิรุณ: “ลมฝนขาวทั่วฟ้าช่วย

ดู” ลมคือพระพาย และฝนคือพระพิรุณ

รามสูร: “ฟ้าจรโลดลิวชวาน”

พระขันธกุมาร: “ขุนกล้าแก้วชี่ยุงช่วยดู”

ทศกัณฐ์: “ลืบน้ำเจ้าอสูรช่วยดู”

พระรามพระลักษมณ์: “พระรามพระลักษมณ์
ชวักอว”

พญานาคและพญาครุฑ: “แผนทูลเขาเงือก
ปล้ำช่วยดู” แผน เป็นคำไทยโบราณ แปลว่าผู้ใหญ่
ทูล มีความหมายว่า แยกไว้บนหัว แผนทูลเขา
หมายความว่าผู้เป็นใหญ่ที่แยกภูเขาไว้บนหัว ซึ่งก็คือ
พญานาคที่แบกเขาพระสุเมรุไว้บนหัว ส่วน เงือกปล้ำ
หมายถึงผู้ที่สามารถปล้ำกำราบเงือก คือพญานาค
ซึ่งผู้ที่สามารถปราบพญานาคได้คือพญาครุฑนั่นเอง

3. มาเพื่อสาปแช่งหรือทำร้าย ประกอบไปด้วย
ผีพราย ผีตง ผีหมื่นถ้ำ ล้ำหมื่นผา ตกนอกชอกฟ้าแมน
แดนฟ้าตั้งฟ้าต่อ เทพยดาประจำป่า เทพยดาประจำ
ถ้ำ เทพยดาประจำภูเขา เทพยดานอกเขตฟ้าเขต
สวรรค์ เทพยดาในเขตสวรรค์ เทพยดาในโลกมนุษย์
ผีบรรพบุรุษ เจ้าป่า พระศรีพรหมรักษ์ ผีบ้าน ผีทำน้ำ
ผีห่า ผีในป่าช้า ผีหน้าเต่าแฉง ผีในฟ้าในดิน และ
ยมบาล

ผีพราย: “ผีพรายผีซรหมื่นดำช่วยดู กำรুদ্ধ
เป็นเปลว บชื่อน้ำตัดคอ” หมายความว่าผีพรายผู้มี
รูปร่างใหญ่โตจำนวนมาก จงทำให้น้ำสาบานนั้น
กลายเป็นไฟหรือบาดคอผู้ตีน้ำสาบานที่มีใจคิดคด
ทรยศ

**ผีตง ผีหมื่นถ้ำ ล้ำหมื่นผา ตกนอกชอกฟ้า
แมน แดนฟ้าตั้งฟ้าต่อ เทพยดาประจำป่า เทพยดา
ประจำถ้ำ เทพยดาประจำภูเขา เทพยดานอกเขต
ฟ้าเขตสวรรค์ เทพยดาในเขตสวรรค์ เทพยดา
ในโลกมนุษย์ ผีบรรพบุรุษ เจ้าป่า พระศรีพรหม
รักษ์ ผีบ้าน ผีทำน้ำ ผีห่า ผีในป่าช้า ผีหน้าเต่า
แฉง ผีในฟ้าในดิน:** “ผีตงผีหมื่นถ้ำ ล้ำหมื่นผา มา
หนน้ำหนบก ตกนอกชอกฟ้าแมน แดนฟ้าตั้งฟ้า
ต่อ หล่อหลวงเต้า ทั้งเหง้าภูติพนัสบดี ศรีพรหมรักษ์
ยักษ์กุมาร หลายบ้านหลายท่า ล้วนผีห่าผีเหว เร็วยิ่ง
ลมบ้า หน้าเต่าแฉง แรงไถยเอาขวัญ... จุงมาสูบเอา

เขาผู้บื้อ ชื่อใครใจคด ขบถเกียจกาย วายกระทู้ ฟาดพืด ความแค้นมัดศอก หอกดั้นเด้าทำถก หลก ทั่วให้ไปมิทันตาย หงายระงมระงม” ร่ายบทนี้เป็น การเชิญทั้ง ผี มาร เทพ และเทวดาทั้งหลายให้มายังพิธี โดยภาพรวม“จุงมาสูบเอา เขาผู้บื้อ ชื่อใครใจคด” แล้วให้สูบเอาผู้ไม่เชื่อสัตย์ให้จมลงไปใต้พื้นแผ่นดิน “วายกระทู้ฟาดพืด” ให้เอาไม้มากระหน่ำตี “ความ แค้นมัดศอก” มัดแขนทั้งสองข้างตรงข้อศอกไขว้ไว้ ด้านหลังแล้วแขวนโยงไว้ “หอกดั้นเด้า” ใช้หอกแทง จนดินร่วน ๆ “หลกทั่วให้ไปมิทันตาย หงายระงมระงม” ถลกหนังที่เท้าแต่ไม่ทำให้ถึงตาย ให้ล้มหงายไปและ ร้องครวญครางด้วยความเจ็บปวด

ยมบาล: “ยมบาลลากไป โปนรกปลาบปลิ้นดิน พलग เขาวางเหนืออพิจี” ความหมายคือให้ยมบาล มาลากเอาผู้ที่ติดศอกทรมานไม่เชื่อสัตย์ไปยังนรกเวจี เพื่อโปนรกเผาเจ็บปวดจนดินไปดินมาอย่างทรมาน ทั้งนี้จะเห็นว่า “ผู้ได้รับเชิญ” ในพิธีนั้นจะมีบทบาท และหน้าตาแตกต่างกันไปตามสถานะแห่งตน มหาเทพ ทั้งสามซึ่งเป็นเสมือนเทพชั้นสูง จึงได้รับเกียรติ อัญเชิญมาตั้งแต่ต้นในประโห้วงครุเพื่อความเป็น สิริมงคล พระกรรมบดีปุเจ้า ผีผู้ใหญ่พื้นเมืองและ พระภูมิเจ้าที่ ซึ่งคล้ายกับจะเป็นเจ้าของพื้นที่ใน การทำพิธี จึงได้รับเชิญมาเป็นกลุ่มผู้มีเกียรติใน เบื้องต้น หลังจากนั้นก็เป็นหน้าที่ของเทพ และ เทวดาทั้งหลายที่มีพื้นที่ในความรับผิดชอบ หรือมี ความสามารถ อำนาจพิเศษในการที่จะช่วยกันตรวจ ตราดูแลเพื่อให้เกิดความสงบภายในพิธีก็จะได้รับเชิญ มาเป็นอันดับต่อมา จะเห็นได้ว่าในกลุ่มนี้ จะมี “ผู้ได้ รับเชิญ” เป็นจำนวนมาก ซึ่งก็หมายความว่าโดยนัยยะ ว่าทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะในโลกมนุษย์ ซึ่งจะมี พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสงฆ์ ทำวาจตุโลกบาล เทพเจ้า ผู้เป็นใหญ่แห่งอากาศพิภพและเขาตริภุฏฐ เทพดาผู้ เป็นใหญ่แห่งเขาไภยาส ปู่เจ้าสุมิงพราย เทพดาผู้

เป็นใหญ่แห่งเขาพระสุเมรุและเขาจิตรภุฏฐ พระราม พระลักษมณ์ทศกัณฐ์ ช่วยกันสอดส่องดูแล ในสวรรค์ และชั้นฟ้าก็จะมี พระพรหม พระอินทร์ เทพดาผู้เป็น ใหญ่ในสวรรค์ทั้งหกชั้น พระขันตพุมาร พระราหู พระพาย พระพิรุณ รามสูร และพญาครุฑ ช่วยกัน สอดส่องดูแล ส่วนในชั้นบาดาลและนรกใต้พื้นพิภพ ก็จะมี พญาวสวัตสีมาร พญายมราช และพญานาค ซึ่งเป็นเหมือนเจ้าของพื้นที่ที่ช่วยสอดส่องดูแล เสมือน หนึ่งว่าแทบทุกอาณาบริเวณในจักรวาลนี้จะมีการ ตรวจตราในทุกพื้นที่ด้วยอำนาจบารมีของ “ผู้ได้ รับเชิญ”

หลังจากนั้นแล้วก็จะเป็นที่ของ “มารและผี” ซึ่งโดยลักษณะทั้งทางกายภาพและนิสัยจะมีความดุร้าย น่ากลัวและรุนแรง ที่จะมาลงโทษผู้ที่คิดศอกทรมานต่อ พระราชา คำสาปแช่งนั้นจะเป็นสิ่งที่รับรู้ได้โดยตรงไม่ ต้องอาศัยการตีความ เป็นเรื่องราวร้ายๆ ที่ทำให้เจ็บปวด อย่างแสนสาหัสจนไปถึงการเสียชีวิต

พระยายมราชสอบสวนผู้กระทำความผิดในนรก
ที่มา: <https://sites.google.com/site/thrrmthan1/home/nrk-phumi-457-khum>

นอกจากจะมีการสาปแช่งให้มีอันเป็นไปเพราะฤทธิ์ของผีและมารที่แล้ว ยังมีมีการสาปแช่งให้เกิดผลร้ายหลังจากการดื่มน้ำสาบานอีกด้วย ดังนี้

“บชื่อน้ำหยาดห้อง เปนรุ่ง” ซึ่งหมายความว่า หากไม่ซื้อสัตย์ เมื่อดื่มน้ำสาบานแล้วขอน้ำที่ตกลงไปถึงห้อง สร้างความเจ็บปวดเหมือนโดนเหยี่ยว (รุ่ง) จิกกัด

“บชื้อแร้งกาเต้า แดกตา” ซึ่งหมายความว่า หากไม่ซื้อสัตย์ ขอให้แร้งกาช่วยกันรุมจิกที่ตาจนแตก

“บชื้อหมาหมูหมี เช่นเขี้ยว” ซึ่งหมายความว่า หากไม่ซื้อสัตย์ ขอให้หมา หมู หมี สัตว์มีเขี้ยวเหล่านี้ รุมกันกัดทำร้าย

หรือในรายบพที่ 5 “จงไปเป็นเปลวปล่อง น้ำคลองกลอกเป็นพิษ คาบิดเป็นตาวุ้ง ฟ้ากระทุ้งทับลง แล่งแผ่นดินปลงเอาชีฟไป อย่ากินเข้าเพื่อไฟ จนตาย อย่าอาศัยแก่น้ำ จนตาย นอนเรือนค่านาคา จนตาย ลืมตาหางยู่ฟ้า จนตาย ก้มหน้าลงแผ่นดิน จนตาย สีสองกินไฟต่างจ้วน” ซึ่งชลดา เรื่องรักษลิจิต (2547. น.189) อธิบายความหมายว่า “ขอให้คนทรยศเหล่านี้จงไปเกิดเป็นปล่องไฟที่ถูกไฟเผาตลอดเวลา เมื่อดื่มกินน้ำคลองนั้นกลับกลายเป็นพิษ เมื่อนอนอยู่ในบ้านให้หญ้าคาที่นำมาดมหลังคากลายเป็นดาบปลายงูมทำร้ายคนเหล่านั้น ของผู้คิดคดทรยศเกิดความกลัวว่าฟ้าจะถล่มลงมาทับตัว ขอแผ่นดินแยกและสูบเอาชีวิตของคนทรยศไป ให้คนทรยศอยากลงกินไฟโดยหลงคิดว่าเป็นจ้วนดิน”

และสุดท้ายในรายบพที่ 6 “จรเข้ริบเสื่อพัด หมีแรดถวัดแสนงขนาย” หมายความว่า ขอผู้คิดคดทรยศถูกจรเข้ยัดเอาไปโดยอำนาจซึ่งน่าจะหมายถึงการคาบโดยกำลัง ถูกเสื่อกัดเหวี่ยงสะบัดไปมา หมีและแรดทำร้ายด้วยการตวัดเขาเข้าใส่

“หอกปืนปลายปักครอบ” หมายความว่า ถูกหอกถูกลูกศรปักทั่วร่างกาย

“ใครต้องจอบจตาย” หมายความว่า หากไปถูกต้องหรือจับจอบก็ขอให้ตายเพราะจอบนั้น

“งูเงี้ยวพิษทั้งหลายลุ่มฟ้า ตายตำหน้ายังดิน” หมายความว่า ขอให้งูพิษทั้งหลายในโลกนี้ทำร้าย กัดตายแบบหน้าคว่ำลงดิน โดยนัยยะคือการตายแบบหมดสิ้นหนทางต่อสู

เหล่านี้เป็นคำสาปแช่งที่ใช้เหตุการณ์ในชีวิตประจำวันอันไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เป็นเหตุแห่งความทุกข์ทรมานที่จะเกิดขึ้นจากการไม่ซื้อสัตย์ จึงน่าจะเป็นเหตุผลทางจิตวิทยาอีกอย่างที่ทำให้เกิดความเกรงกลัว ไม่กล้าที่จะคิดคดทรยศ หรือไม่ซื้อสัตย์

อุดมคติแห่งการกำหนัดที่แห่งตนอย่างเข้มแข็งในโอกาสแข่งขัน

ชลดา เรื่องรักษลิจิต (2547. น. 71 อ้างตามสุภาพวรรณ ฦ บางช้าง 2535) กล่าวว่า คนไทยในสมัยอยุธยาตอนต้นมีความเชื่อเรื่องอำนาจ 6 ประการ ได้แก่ อำนาจธรรมชาติ อำนาจพุทธเทพนิกร อำนาจมนุษย อำนาจพรหมณ์เทพนิกร อำนาจไสยเวท และอำนาจผู้ปกครองประเทศ ซึ่งสามารถใช้เป็นสิ่งอธิบายได้ว่าเหตุใดเนื้อหาของส่วนใหญ่ของโครงการแข่งขันน้ำคือการเชิญ ผี มาร เทพและเทวดาให้มาอยู่ในพิธี

อำนาจธรรมชาติ คือการเชื่อในอำนาจแห่งธรรมชาติ และอำนาจแห่งธรรมะอันเป็นคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา ในโครงการแข่งขันน้ำพบว่าการอัญเชิญพระพุทธรเจ้า พระปัจเจกพุทธรเจ้า อำนาจแห่งพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

อำนาจพุทธเทพนิกร คือการเชื่อถึงอำนาจของเทพยดาในสรวงสวรรค์ทุกชั้น รวมถึงรูปพรหมและอรุรูปพรหม ในโครงการแข่งขันน้ำพบว่าการอัญเชิญ ฟ้าชรแรง หกคลวง ฟ้าพัด สี่ปวงผีหาว จะเห็นได้ว่าเป็นการเรียกโดยใช้ภาษาไทย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะในสมัยนั้นคนไทยยังไม่คุ้นกับภาษาบาลี สันสกฤต จึงไม่ทับศัพท์

แต่จะใช้การแปลให้มีความหมายใกล้เคียงด้วยคำภาษาไทย

อำนาจมนุษย์ คือการเชื่อในอำนาจของสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ ซึ่งได้แก่ผีต่างเทวดาต่างๆตามความเชื่อดั้งเดิม ในโอกาสที่แข่งขันน้ำพบว่ามีการอัญเชิญผีประจำถ้ำ ทำน้ำ ผีทำ ปู่เจ้าต่าง ๆ

อำนาจพรหมณ์เทพนิกร คือการเชื่อในอำนาจเทพตามคติในศาสนาพรหมณ์ ในโอกาสที่แข่งขันน้ำพบว่ามีการอัญเชิญตรีมูรติเทพสำคัญในศาสนาพรหมณ์รวมทั้งพระราม พระลักษมณ์ ทศกัณฐ์ ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญในวรรณคดีสันสกฤตที่ได้รับการยกย่องเสมอเทพเจ้าด้วย

อำนาจไสยเวท นี้คือที่มาสำคัญแห่งโอกาสที่แข่งขันน้ำ “เพื่อเป็นการขู่คนในราชสำนักให้ขาดใจไม่กล้าคิดคดทรยศต่อพระราชา... คำสาปแช่งไม่มีการนำเรื่องราวในพุทธศาสนามาขู่” (ชลดา เรื่องรักษลิขิต. 2547. น. 73) หากแต่เป็นการใช้วิชาอาคมของพรหมณ์ที่กระทำพิธีและปลุกเสกน้ำศักดิ์สิทธิ์ในมีหน้าที่ในการจัดการกับผู้ไม่เชื่อสัตย์นั่นเอง

อำนาจของผู้ปกครองประเทศ คือการเชื่อในเรื่องการเป็นเจ้าชีวิตของพระราชาก็จะได้จากการปูทางการเป็นสมมุติเทพของพระราชามาตั้งแต่ในเนื้อเรื่องตอนกำเนิดโลก

“อำนาจต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่ในสังคมไทยโบราณอย่างเหนียวแน่น อำนาจพุทธเทพนิกรทำหน้าที่คุ้มครองส่งผลบุญแก่ผู้ประพฤติธรรมตามแนวทาง

ของพระพุทธศาสนา อำนาจพรหมณ์เทพนิกรทำหน้าที่คุ้มครองโดยผ่านพิธีกรรมตามคติของพรหมณ์ อำนาจผีมีบทบาทในการควบคุมการลงโทษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการลงโทษแบบเห็นโทษทันตาเห็น ส่วนอำนาจของผู้ปกครองนั้น พระมหากษัตริย์เป็นผู้ประสานอำนาจต่างๆให้เกิดผลต่อสังคมส่วนใหญ่” (ชลดา เรื่องรักษลิขิต. 2547. น. 73)

เพื่อการอ้างไว้ซึ่งอำนาจของพระมหากษัตริย์ ที่ได้รับความชอบธรรมจากสวรรค์ในการลงมาดูแลปกครองโลกมนุษย์นี้ให้สุขสงบร่มเย็น จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากอำนาจต่างๆ ทั้งอำนาจในทางธรรม คืออำนาจแห่งความดีงามของพระรัตนตรัย อำนาจแห่งเทพ เทวดาที่กระทำตามหน้าที่ในความรับผิดชอบแห่งตนที่จะสนับสนุนผู้ที่กระทำดี เสริมสร้างและเข้มแข็งอำนาจแห่งพระมหากษัตริย์ และอำนาจในทางอธรรม คือ อำนาจแห่งผี มารที่ช่วยกันทำลายล้างผู้ที่กระทำในทางตรงข้าม คือ คิดคดทรยศ ไม่เชื่อสัตย์หรือทำลายอำนาจแห่งกษัตริย์ ด้วยความร่วมมือของของผี มาร เทพและเทวดาที่แม้จะมีความแตกต่างหลากหลายแต่ก็มีหน้าที่และทำหน้าที่ของตนอย่างไม่มีมายุาคติแห่งการแบ่งแยก จึงทำโอกาสที่แข่งขันน้ำเป็นภาพสะท้อนของการรวมกันเป็นหนึ่งเดียวของศาสนาพุทธและพรหมณ์ในการสร้างอุดมคติแห่งการทำหน้าที่แห่งตนอย่างเข้มแข็ง ●

เอกสารอ้างอิง

- จิตร ภูมิศักดิ์. (2547). *โครงการแข่งน้ำและข้อคิดใหม่ในประวัติศาสตร์ไทยลุ่มน้ำเจ้าพระยา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน
- ชลดา เรื่องรักษลิขิต (2547) *อ่านโครงการแข่งน้ำ ฉบับวิเคราะห์และถอดความ* (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2555). *การวิจารณ์บนเส้นทางวรรณคดีศึกษา*. กรุงเทพฯ: ทีคิวพีจำกัด.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. (2523). *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2556. *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด
- “พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)” (2506) ใน *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) กับพระพระจักรพรรดิพงศ (จาด) พระนคร: คลังวิทยา*
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2514). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). พระนคร: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย.
- เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). 2502. *การศึกษาเรื่องประเพณีไทย*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน
- ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2563) *ศาสนาผีของพระเทพกรรม ที่ระเบียงคุด วัดพระแก้วฯ. มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 27 มีนาคม - 2 เมษายน 2563*

website

<https://phatcharinpae.wordpress.com/tag/ประวัติปัญญาमार>

<https://th.wikipedia.org/wiki/พระราชานุ>

<https://www.silpa-mag.com/history/รวมสุร>

<http://www.satit.up.ac.th/BBC07/AroundTheWorld/religion>

<https://www.finearts.go.th/literatureandhistory/เทวดาในวัฒนธรรมไทย>